

שערי יצחק

השיעור השבועי

של מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
פינחס
ה'תשע"ב ב' שב"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

צום הרביעי וצום החמישי וגו' והאמת והשלום אהבו. ביאור דברי הרמב"ם בהלכות תענית והבנת מהות ימי התענית. הדינים בתענית דחוי. פירוש סוף הפסוק "והאמת והשלום אהבו".

מכתב שנשלח למרן שליט"א בעניין מצב הצניעות בדורינו.
חידוש הלכתי בעניין קשר תפילין של ראש, האם לעשותו מרובע כמנהג אבותינו או כמו אות דל"ת ממש. והיכן הוא היו"ד בתפילין של יד.
חשיבות לימוד תורה בגירסא, האם לימוד ללא הבנה נחשב לימוד תורה, ודברי חזוק למבצע סיום הש"ס בשנה שזים הרה"ג אמנון יצחק שליט"א.
דברי מרן שליט"א בשבח קונטרסים "מועדי השם" על הלכות בין המצרים ותשעה באב שיצ"ל במוצש"ק זו.
דברי מרן שליט"א בשבח קונטרסי "שערי יצחק" השיעור השבועי שיוצ"ל מדי שבוע בכתב.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול הלשון – 03-6171031
מספר השיעור – 294

השיעור מוקדש להצלחת
ר' אוהד בן שמעון נהרי יצ"ו
ונו"ב שירן בת אברהם שתחי'
והילדים שילה, שירה ואמונה שיחי'
ולרפואת א"מ שמעון בן יוסף נהרי יצ"ו
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה.

צום הרביעי וצום החמישי וגו' והאמת והשלום אהבו. ביאור דברי הרמב"ם בהלכות תענית והבנת מהות ימי התענית. הדינים בתענית דחוי. פירוש סוף הפסוק "והאמת והשלום אהבו".

כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשְּׁלוֹם אָהָבוּ [זכריה ח' י"ט]. הנביא זכריה מבטיח לנו בפסוק זה, שלעתיד לבוא, ייהפכו לששון וגו' ימי הצומות וזעקתם, כמו כעת שאנו בליל תענית י"ז בתמוז שבו אירעו חמשה דברים קשים, ובפרט דברים הקשורים לחרבן בית המקדש, הבקעה העיר יש אומרים שהיה אז גם בבית ראשון ועכ"פ בבית שני בודאי. א"כ לעת"ל ימים אלו ייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו.

צריכים להבין את הקשר של סוף הפסוק לרישא, האם הוא רוצה לומר שיהיה ששון ושמחה ואז נאהב את האמת והשלום. או שהוא רוצה לומר, כדי שתזכו בכך אתם צריכים לאהוב את האמת והשלום. כלומר שזהו תנאי. כך יש מפרשים, הרד"ק שם מפרש כך, בזכות מה זה ייהפך לששון ולשמחה, אם תאהבו את האמת והשלום. צריכים גם לדעת מהי אמת, ומהו שלום? בעז"ה נעמוד על כך בהמשך. בכל אופן, זה מה שיהיה לעת"ל. אבל בינתיים נדבר על מה שהיה, או על מה שיש כעת לצערינו.

ידוע מה שהרמב"ם כותב בהלכות תעניות פרק חמישי [ה"א], יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה. כולם מכירים את דברי הרמב"ם הללו ומצטטים אותם, יש גם היודעים לאמרו בע"פ. אבל להבין מה הרמב"ם אומר, זה כבר קשה מאד למי שירצה להתעמק בכך. גדולי ישראל פירשו זאת באופנים שונים. דרך ההרמב"ם שכותב דברים הנראים לכאורה פשוטים, היה לו סגנון קל ופשוט, לא מסובך ועמוק, אבל הרמב"ם בשכלו הגדול כתב דברים שצריכים להתעמק בהם הרבה מאד.

אפשר להבין זאת בכמה וכמה דרכים, לא נעמוד עליהם כי בעבר כבר דיברתי על כך [מוצש"ק פינחס ומסעי ה'תשס"ט], יש פה ממש פלפולים ומהלכים שונים איך להסביר את דבריו, ובעז"ה אני אומר כעת מה שנראה לי לאמיתה של תורה למה הרמב"ם התכווין. לכן נשמע שוב מה הרמב"ם אומר, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו'. לאחר שהרמב"ם כתב על התעניות הנקבעות על כל צרה שלא תבוא, כגון עצירת גשמים, דָּבָר ומגפה רח"ל, ארבה, חסיל, חיה רעה משולחת וכו', צרות רבות שמזדמנות כפעם בפעם, שלא יהיו, בסוף הוא מדבר על התעניות הקבועות ש'כל ישראל מתענים עליהם'. אין זה קשור למקומות מסויימים שלהם יש את הצרה, אלא כל ישראל בכל תפוצותיהם מחוייבים להתענות תעניות אלו, והם על הצרות שהיו בעבר. והמטרה היא, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשי אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. לא רק להם, אלא גם לנו. אנו בנים של אבותינו, וממילא אנו סובלים. אבותינו חטאו ואינם, ואנחנו עונותיהם סבלנו. א"כ בעצם אנו סובלים את התוצאות, והמטרה שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב'.

מה שהרמב"ם לא מביא את הפסוק פֶּקֶד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים [שמות כ', ג'], זה מובן, ואינני יודע מדוע בעל מעשה רוקח הביא פסוק זה, משום שהרמב"ם כותב באחד מספריו שפסוק זה מדבר רק בעבודה זרה, שרק הוא עד ארבע דורות, אבל שם זה כליה ח"ו אם הבנים אווזים מעשה אבותיהם בידיהם. אם הם מחזיקים בכך, הם מתכלים. וזהו מה שהתרגום אומר, כד משלמין בניה למחטי בתר אבהתהון. אם עד הדור רביעי לא חזרו בתשובה, אלא המשיכו באותה דרך. לכן הרמב"ם הקדים

בכל אופן, את ההבנה הזאת ברמב"ם, רואים שכך הבין מהרי"ץ בפשיטות, עד שהוא כותב כאילו הרמב"ם כתב זאת מפורש. וזה לשון מהרי"ץ בעץ חיים וחלק א' דף קצ"ח ע"א, וענין תעניות אלו כתב הרמב"ם ז"ל מה שאנו מתעניין על החרבן שכבר עבר, לא על העבר, כי אם ליתן אל ליבנו כי גם במעשינו עתה כמעשיהם אז, נצומה בל ישוב לבוא עלינו כאשר אז בא עליהם וכו'. הוא אומר, 'כתב הרמב"ם'. הרמב"ם לא כתב זאת בהדיא, אבל פשוט בעיני מהרי"ץ כי זו ההבנה ברמב"ם, שזה אינו על העבר אלא כדי שניתן דעתנו על ההווה.

לפני כן מהרי"ץ כותב את יסוד החיוב של תענית, וחייבים הכל להתענות ד' צומות אלו מדברי קבלה ומתקנת נביאים, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, זהו חיוב על כל ישראל מדברי קבלה, הנביאים תקנו זאת לאחר שקיבלו את הנבואה מפי הקב"ה, זולתי מעוברות ומניקות שפטורות מלהתענות בג' תעניות אלו. מעוברות ומניקות פטורות מלהתענות, וכבר כתבנו בשע"ה ואו"ח ח"ג סימן ק"ב סעיף ח' הדינים השייכים לכך. אבל צריכים לדעת עוד, שלמרות ששבעה עשר בתמוז עכשיו הוא צום דחוי, חל בשבת ונדחה ליום ראשון שהוא י"ח תמוז, וגם תשעה באב, אם יהיה, הוא יהיה דחוי משבת ליום ראשון, יש פוסקים הסוברים שיש בו איזה קולות, דהיינו יש בו הקלה, כגון לגבי בעלי הברית שמותר להם לאכול מבעוד יום לאחר שיתפללו מנחה גדולה, וכן יש נפק"מ גם בת"ב לגבי מעוברות ומניקות, שאנו פוסקים שהם חייבות להתענות בו, לא כבד' צומות אלו כמו י"ז בתמוז שהם פטורות, וכפי הפרטים שהבאנו שם דהיינו אחרי שלשה חדשים או אם מניקה בפועל, לא עשרים וארבע חודש סתם, אלא אם מניקה ממש, כלומר שהתינוק אוכל ממנה. אבל בת"ב, אפילו מעוברות ומניקות חייבות לצום. אמנם זה לא כמו יום כיפור, זו לא אותה דרגא כי סו"ס זה לא חיוב מדאורייתא, לכן רק אם יש חשש סכנה או מאד חלשות, הן פטורות. בכל אופן, מה שהצום דחוי, אין זו סיבה

לומר זאת, בכדי להסביר שזה מה שגרם להם ולנו אותם הצרות, דהיינו מפני שאנו עושים את אותם עונות שהם עשו. אבל ב"ה הרי אין ע"ז בדורות אלו, כבר הרבה דורות אין, א"כ חושבני שלכן הרמב"ם הביא דוקא את הפסוק 'והתודו את עונם ואת עון אבותם', שדבר זה אינו מוגבל לארבע דורות או לארבעים דורות. 'את עונם ואת עון אבותם'. על כך אין עונש כליה, אלא ישנן צרות ויסורים.

אבל מה שהרמב"ם בא להסביר, שלא נחשוב שבפעם התענית הזאת היא על מה שהיה בעבר, כי מאי דהוה הוה, וכי בגלל שאז היו צרות ונחרב בית המקדש, או הבקעה העיר, בשביל זה אנו צריכים לצום? זה לא כמו מה שדיבר בפרקים הקודמים, על צרה שקיימת באותו זמן רח"ל, יש אויבים ונמצאים ח"ו בסכנה או כל דבר אחר שלא יהיה, שם מתענים כדי שלא נהיה בגדר של 'ואם תלכו עמי בקרי', שתולים זאת במקרה ולא חוזרים בתשובה, לכן צריכים להתענות ולחזור בתשובה, אבל תעניות אלו הם לכאורה הם על העבר. בא הרמב"ם להגיד לך, זה לא נכון, זה לא רק על העבר אלא זה בשבילנו עתה, הימים האלו הם כדי לעורר אותנו, כיון שזה גרם להם ולנו אותם הצרות, ועל ידי זה אנו נשוב להיטיב. אם כן יוצא בעצם שאנו מתענים כיון שדברים אלו נוגעים אלינו בעצמנו, וממילא המטרה של הצום היא כדי שנתקן את מעשינו.

למעשה, הרמב"ם אומר שמעשי אבותינו היה כמעשינו עתה, אינני יודע, חושבני שאם מעשינו היו כמעשיהם עוד היה עוד טוב, אבל לצערינו ירוד ירדנו. אני חושב שאנו הרבה יותר גרועים, אנחנו לא צדיקים כמו שהם היו, ובודאי שהדורות הולכים ויורדים, א"כ איך הרמב"ם אומר שאנו כמו שהם? אלא, לכל הפחות אותו דבר. לא צריך יותר מזה. אבל בפועל, לצערינו אנחנו במצב הרבה יותר גרוע, ובע"ה אולי נעמוד על כך בהמשך.

הנקודה, וכבר דיברנו על כך בעבר פלפול שלם. מאי דהוה הוה. אלא עיקר התענית הוא כדי שניתן לב שהצרות באו בעונות אבותינו, ועדיין לא הטהרנו, ומעשינו כמעשיהם ועל כן לא נושענו. ובכן נשוב אל ד' וירחמנו. אם כן רואים שגם הוא הבין ברמב"ם שזוהי המטרה. ואמרנו, שלהגיד שמעשינו כמו מעשיהם, כלשון הרמב"ם, זה קצת אולי לא מדויק ממש אלא שלא רצו לתת לנו תוכחת מוסר ישר בפנים, אבל ברור שאצלינו הדברים הרבה הרבה יותר חמורים.

ובעצם זה מה שהנביא אומר 'זהאמת והשלום אהבו', אם הפירוש שזה תנאי. דהרי למעשה ידוע שיש זמן קצוב לקץ הידוע רק לו יתברך, שאפילו אם לא נחזור בתשובה ולא נתקן את מעשינו, יבוא הזמן של הגאולה, ויבנה בית מקדשנו ותפארתנו. זכו, אחישנה. לא זכו, בעתה. יש זמן קבוע לקץ שהוא יהיה בכל אופן, גם אם לא יחזרו בתשובה, אבל אם נחזור בתשובה ונתקן את מעשינו, הקב"ה יקדים זאת והגאולה תבוא לפני הזמן. א"כ כאשר הנביא אומר, יהיה לבית ישראל לששון ולשמחה, אם זה תנאי, פירושו שיכול להיות מצב ביניים, דהיינו יכול להיות יום שאינו יום צום, אבל הוא גם לא יום שמחה, אלא יום רגיל. אולם מה שבטוח הוא, שאם נתקן את העון הזה, אם נאהב את האמת והשלום, אזי בטוח שיום זה יהיה לנו יום של ששון ושמחה, ייהפך מן הקצה אל הקצה, כי זו תהיה הזכות שלנו שעשינו זאת לפני העת הקצוב שהקב"ה קבע שבו תבוא הגאולה. אבל באופנים אחרים, הדבר ספק אם ייהפך לששון ולשמחה.

מהי אמת ומהו שלום, גם על כך עומד מהרי"ץ בהמשך וכותב, לפי שהבית שני נחרב בעוון שפסקו אנשי אמונה, גם בעוון שנאת חנם, ואין להם תקנה אלא בהפכו, בתיקון עוונות אלו נזכה לכך, דבטל המסבב בטל המסובב. דהיינו, שני דברים גרמו לחרבן בית המקדש, שפסקו אנשי אמונה, ובעוון שנאת חנם, אם כן צריכים לתקן זאת. וזהו האמת והשלום, אמת מלשון אמונה, והשלום כנגד שנאת חנם. אם דברים אלו יתוקנו,

להקל, גם לבעלי הברית. כך פסק מהרי"ץ [בשו"ת פעו"צ ח"ג סי' קמ"ז] שכך המנהג, וכך קיבל מרביתו, שאפילו בת"ב דחוי ואפילו ב"ז בתמוז דחוי, יש חיוב לבעלי ברית, וממילא אותו הדבר בת"ב לגבי מעוברים ומניקות שהן חייבות. בנדון דידן ב"ז תמוז בלאו הכי הן פטורות, א"כ מהא לא כ"כ נפק"מ. וראיתי מביאים [בספר ת"ב שחל בשבת], שהרבה אחרונים פסקו כך, גם החזו"א, דהיינו לא כפי שנפסק בשו"ע [סי' תקנ"ט סעיף ט"ו], אלא הם מחמירים שאין היתר כזה שבגלל שהצום דחוי הוא יותר קל.

למדנו כי עיקר ההבנה של הצום, שזה אינו על העבר אלא על ההווה, וכך גם רואים מדברי בעל פלא יועץ, שכותב ומעורר על נושא זה בערך 'תענית'. הוא אומר שהרי בעצם יש חיובים כיצד לצום, מה מותר ומה אסור לעשות בצום, א"כ מצד הדין אם אדם צם, יצא ידי חובתו. אבל לא זו היא תכלית הצום, אלא צריכה להיות ההתעוררות לתשובה. הוא כותב כך, ואפשר שבתענית אם לא עשה שום דבר מדרכי התשובה, יקבל שכר בעמלו ועושה פרי למעלה, וכפרה עושה בחסד האל יתברך שמו, הקב"ה חנון ורחום, בסדר, אם צמת תקבל שכר. עשית טוב, ויהיה לך כפרת עוונות. כי לא בזה ולא שקץ ענות עני. אבל עיקר התענית הוא כדי שיכנע לבבו הערל, ויפשפש במעשיו ויתיר חרצובות רשע. ויעזוב רשע דרכו. ושיעשה גדרים וסייגים בעצמו, וישוב אל ה' וירחמהו. המטרה העיקרית של התענית, שהאדם יתקן את עצמו. ובפרט בתענית ציבור, כבר כתב הרמב"ם כי מה יתן ומה יוסיף להתענות על צרות שעברו, הרי שהוא מפרש את דברי הרמב"ם, מכניס בדבריו את ההבנה הזאת. ואני אומר זאת לאפוקי הבנות אחרות, כגון החת"ס [בשו"ת או"ח סי' ר"ח] אשר כתב שיש פה הגדרה ברמב"ם, שזהו עניין של תשובה ולא של אָבֵל וצער, מפני שאירעה ביום זה צרה, ושאת זה בא הרמב"ם לאפוקי. אלא אין זו

לאהוב זאת, דהיינו יותר מהמדה הרגילה. זו התביעה והזכות הנדרשת מאיתנו, וזה מה שמהרי"ץ אומר שאין להם תקנה אלא בהיפכו, כך גם מהרי"ץ דייק, שלא מספיק לתקן את העון, שלא תהיה שנאת חנם, אלא צריך שיהיה הפוך, שתהיה אהבת חנם. וכן שתהיה אמונה חזקה בהקב"ה. והצום בא לעורר את הדברים הללו אצלנו.

מכתב שנשלח למרן שליט"א בעניין מצב הצניעות בדורינו.

בית ראשון מפני מה חרב, חז"ל אומרים [במסכת יומא דף ט' ע"ב] על שלש עבירות, אחד מהם הוא גילוי עריות, כמו שהפסוק אומר [ישעיה ג, ט"ז], יֵעַן פִּי גִבְהוּ בָנוֹת צִיּוֹן וְתִלְכְּנָה נְטוּיוֹת גְּרוֹן וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינַיִם הָלוֹךְ וְטָפַף תִּלְכְּנָה וּבְרָגְלֵיהֶם תַּעֲפֹסְנָה. מה נגיד על היום, יען כי גבהו בנות ציון? אני חושב שזה לא גבהו, אלא גבהו וגבהו. לצערנו הדבר הרבה הרבה יותר גרוע. חילקו פה לציבור קודם את החוברת בת ישראל, זה חשוב מאד, חושבני שהצום הוא הזמן לפשפש במעשינו ולתקן את הדבר. כל אחד יודע מה הוא צריך לתקן בעצמו ובבני ביתו, מה הוא יכול להשפיע ולתקן. יש היום הרבה חומר שמדפיסים בנושאים אלו, והרבה ממנו מגיע לגניזה. ישנם כאלה אשר רק רואים חוברת כזאת, ישר מורידים אותה. לא רוצים בכלל לקרוא. וזה בגלל שיצר הרע הוא בדיוק על הדבר הזה.

קיבלתי פה מכתב שנשלח להרבה רבנים בשם גדולי ישראל, דברים ממש מזעזעים, ברצוני לקרוא זאת בפניכם. זה כבר מלפני כמה חדשים, אולם לא נודמן לי עד כה לפרסם זאת בציבור שלנו. הם מביאים פה [הוקלד מתוך שמיעה. ש.י.], בשם גדולי ישראל שליט"א. פונים אנו לרב שליט"א בעקבות מצב הצניעות הקשה בתוככי הערים החרדיות. מצב הצניעות בארה"ק כידוע מחריד. אך עד היום ידע אברך חרדי, שבאם הוא נמצא בתוככי הערים שלנו ולא יצא החוצה למקומותיהם, הרי הוא זוכה להישמר מראות

זה ייחשב מתוקן. ואם לאו, ממילא גאולתנו תהיה רק כשיגיע הזמן האחרון שקצב הקב"ה. דבר זה מפורש בהרבה מקומות בספרי חז"ל ובמפרשים רבים.

מה הפירוש 'פסקו אנשי אמונה', זה כתוב בעצם גם על בית ראשון, אולם יש הבדל. בבית ראשון 'פסקו אנשי אמונה' פירושו שהם לא היו הגונים במשא ומתן, בענייני ממון, ריבית גזילה והונאה, הם היו נגועים בכך שהמשא ומתן שלהם לא היה בנאמנות ויושר, כך הדבר מפורש במסכת שבת דף קי"ט ע"ב ודף ק"כ ע"א, ובמהרש"א שם. אבל בבית שני 'פסקו אנשי אמונה' היינו, שהאמונה בהקב"ה היתה חלשה אצלם, כך רש"י כותב בגמ' מסכת תענית [דף מ"ח ע"ב], שפסקו אנשי אמונה בבית שני היינו שלא היו מאמינים בהקב"ה באמת. כי איך רואים על אדם שהאמונה שלו בה' היא אמיתית, אם הוא מוותר מממונו בשביל הידור מצוה, לצדקה או להוצאות שבתות וימים טובים, הוא נותן כי הוא יודע שהקב"ה יחזיר לו, שמע מינה כי יש לו אמונה בהקב"ה. גם במקום אחר רש"י [על המשנה שם דף מ"ח ע"א] כותב, בוטחים בהקב"ה, סומכים עליו לעשות טוב ולא דואגים לחסרון. אין לו דאגות, יש לו אמונה מושלמת.

כנראה אולי גם לכך התכוונו מייסדי הסליחות, במה שאנחנו אומרים אנשי אמונה אבדו, באים בכח מעשיהם. אנשי אמונה אבדו, זה מה שאמרו חז"ל פסקו אנשי אמונה. מהרי"ץ מביא שם פירוש על משה אהרון ומרים, אבל זה כנראה בגלל ההמשך שרואים שהדבר קשור אליהם, אבל הדבר נכון גם כפשוטו מצד עצמו, אנשי אמונה אבדו, דהיינו אנשי אמונה עם ביטחון אמיתי בהקב"ה ללא סייג, זה לצערנו לא קיים.

לכן, האמת והשלום אהבו. ולא מספיק רק לעשות אמת ושלום, אלא צריך לאהוב זאת. דהיינו, כדי לזכות שזה ייהפך לששון ושמחה, לא די לנהוג באמת ובשלום, אלא יש צורך

ולצערנינו אפשר לראות היום נשים שהולכות קצר, בגילוי הברך ממש, ולידן אדם עם כובע וחליפה ואף ציציות מתנדנדות להן ברוח. או אף אשה עם כיסוי ראש במטפחת, אך הבגד קצר. ואף טובים רבים שלא יכולים לעמוד בלחץ פיתוי יצר הרע הזה, נמשכים לקצר ממה שהיו רגילות, ולולי כמה פעולות כפי שיבואר בהמשך, היה ח"ו מצב שכמעט ולא היתה נשאר צורת מינימום של אשה יהודיה בצניעות מינימלית המכסה את הטעון כיסוי. ויש לדעת ולהבין שפורצים ראשונים אלו שפרצו את זה, כבר פרצו בחומה ההלכתית הברורה של כיסוי הברך, וכבר עכשיו זה מאיים למוטט את צורת האשה היהודיה, הלא היא הצניעות. כך אם ח"ו אם נמשיך לתת להם, הם ימשיכו ויפרצו במרפק ואף בבית הצואר, מפני שהם נטולי יראת שמים. אך רוב הציבור הוא כן טוב, אבל כיון שיצר הרע זה כידוע גדול מאד, והרחוב מושך ומושך, ואילו מצד שני הן לא רואות שנלחמים בזה, אלא זה עובר בשתיקה וכביכול בהסכמה. ואף אם כן נלחמים זה עדיין מלחמה מועטת וקטנה למול הרחוב השוצף קוצף, וא"כ היאך יצליחו לעמוד בניסיון זה וכו', יש פה אריכות על נושא זה.

צריכים לדעת, לפי דעתי פשוט וברור כשמש בצהרים, שאשמים בכך אלה שהתירו את השרץ, דהיינו אלו שהתירו את הפאות הנכריות. מאז שהתירו זאת, הדבר נהיה הרבה יותר גרוע. זה התחיל בראש, והמשיך הלאה. זה לא עצר. מובן שהדבר חמור מאד.

ומה שיותר גרוע, זכינו שיש בדורנו נשים צנועות שרוצות ללכת עם שאל וכדו', ובמקום לעודד זאת, נלחמים נגד הדבר. אלו ממש דברים חמורים. שאנשים יראי שמים או נשים צדקניות ורבניות, נלחמים נגד השאל. זה ממש מדהים. לפי עניות דעתי, פשוט מאד שהדבר נובע מקנאה. קשה לאנשים או לנשים חרדיות לראות כאלו הצנועות יותר מהן, הן מרגישות שזה מחייב אותן. מה, היא יותר צדיקה ממני...!? אבל זו איננה ההשקפה הנכונה. גם מי שלא יכולה ללכת כך,

ברע. וכמובן כל ירא שמים ויתר ואף מוותר על טיולים וחופשות וכו', זה גם חשוב לדעת, עכשיו לקראת בין הזמנים, בחודש מנחסדאב, לאיפה ללכת ולאיפה לא, זה ג"כ סכנת נפשות ממש. הרבה לצערנינו נפלו, או שנהיו רקובים מבפנים, כלומר גם אם לא נפלו בפועל, אבל הם כבר לא מה שהיו, או שהיו צריכים אח"כ לעבוד הרבה על עצמם. טוב שיש אח"כ את חודש אלול... אבל שלא יהיה זה בבחינת אחטא ואשוב, אחטא ואשוב, שאין מספיקים בידו לעשות תשובה. והעיקר שיצליח להישמר מפגע רע זה. עניין הצניעות תמיד היה צריך חיזוק, הן בנקודה כללית והן בנקודות פרטיות. אך המצב שבשנתיים האחרונות נפרצה חומה שעלולה לדרדר את כל מצב היהדות לתהום. זה התחיל מפורצי גדר פרוצים שעדיין מתלבשים כחרדים, לכל הפחות בשבתות, ואף יכולים להסתובב עם שטריימלך או אף עם כובע וחליפה, אך ליבם בל עמם. ראשם עמוק עמוק בזוהמה, ועדיין לא מובן מה הם מחפשים במקומותינו. הציבור כולו וכן הרבנים שראו פירצה זו, היו המומים מהמצב הזה, וכמכה חזקה שמקבלים ולא יודעים מה לענות, כך כך כאן. ז"א היתה תדהמה כ"כ גדולה, ומרוב זעזוע לא ידעו איך להגיב. לצערנינו יש כ"כ הרבה פירצות, שהרבנים כבר לא משתלטים. כל יום והצרה שלו, כל יום והבעיא שלו, את מה יתקנו? כל כך מתחדשת הטכנולוגיה והשכלולים שיש היום, שלא יודעים מאיפה להתחיל. נסגר מפה, נפתח משם... ופורצים אלו לא קיבלו את התגובה הנאותה להם. וכדרכו של יצר הרע זה התחיל באלו הפורצים, ומשלא מיחו בידם זה סחף גם יותר טובים אשר היה קשה להם לעמוד בסחף פיתוי יצה"ר הזה וכידוע, ואף זה מאיים כל העת לסחוף את הטובים מבינינו. המדובר על פירצה חמורה של השלת בגד ממקום שהיו רגילים לכסות, הלא הוא קיצור הבגדים, עד כדי פריצות וגילוי ערוה ממש.

כתבתי זאת בעיני יצחק על שע"ה הל' נישואין סי' ר"ו אות רי"ז. א"כ ודאי שיותר טוב שהחופה תהיה בפנים. אינני מדבר על האשכנזים, שזהו מנהגם כבר מדורי דורות, ומוזכר בהגהת הרמ"א אבהע"ז סי' ס"א סוף סעיף א', אבל אצלינו שלא נהגו כך מעולם, תמיד עשו בפנים, א"כ אדרבה בשום אופן לא לעשות זאת בחוץ אלא רק בפנים האולם, וכולי הא"י ואולי... יש גם הרבה בעיות של תערובת בכניסות לאולמות וכדו'. והדבר צריך תיקון גדול. שוב, גדולי הדור לא משתלטים על המצב, יש פירצות בכל תחום ובכל דבר, אבל עכשיו, בימי בין המצרים, זה הזמן לתקן, לחשוב ולהתבונן כיצד, גם אם עד עכשיו קצת נסחפו ולא שמו לב לדברים.

בתשובה לשאלה מהקהל: נכון שחז"ל מביאים בהרבה מקומות על פאה נכרית, כגון במסכת שבת. ברור שזה קיים, אשה שהיתה דלת שיער השלימה את שיערה על ידי פאה נכרית. אבל ראשית, לא מדובר על פאה נכרית משוכללת כמו של היום. זה נורא ואיום. פריצות עצומה. שנית, שם המדובר רק בבית או בחצר, אבל לא ברשות הרבים. ברור שבתוך הבית ובחצר זה הרבה יותר קל. וכבר פלפלו ודנו רבים בזה, ונושא זה כבר נדוש הרבה, ולא כעת הזמן והמקום לדבר על כך.

בכל אופן, זה לגבי נושא הצניעות והקדושה שירדו פלאים. אמנם היה צריך לדבר על כך הרבה יותר, אולם אין לנו מספיק פנאי, וזה בכלל זהאמת והשלום אהבו, דהיינו שצריכים לחזק את עניינים אלו של הצניעות, אמונה גדולה בהקב"ה שהוא שונא זימה, א"ל קנא. והם דברים שצריכים לעמוד ממש בראש מעיינינו.

חידוש הלכתי בעניין קשר תפילין של ראש, האם לעשותו מרובע כמנהג אבותינו או כמו אות דל"ת ממש. והיכן הוא הי"ד בתפילין של יד.

נושא שני שרציתי לדבר עליו, בעניין קשר של תפילין. יש חידוש בנושא זה. ידועה הגמרא במסכת שבת דף ס"ב ע"א, אמר אביי, שיין של תפילין הלכה למשה מסיני. ואמר אביי,

אבל אדרבה... גם אם נגיד שלא חייבים לעשות זאת, אבל ודאי שזה יותר צנוע. שמעתי על הרבנית קנייבסקי ע"ה, שהיתה מתפללת איתה בעזרת נשים בביהכ"נ לדרמן ב"ב ת"ו מישחי צדיקה שהיתה הולכת עם שאל. הרבנית קנייבסקי לא הלכה כך, אבל כשראתה אותה, היא ניגשה אליה ואמרה לה, אשריך אשריך, בזכותך יבוא המשיח. אפילו שהיא לא היתה הולכת כך, מ"מ היא הבינה שהדבר טוב. גם אם היא אינה רוצה ללכת כך מכל מיני סיבות ושיקולים שיכולים להיות, לפעמים יש אנשים גדולים שמפחדים לעשות איזה דבר, בגלל איך הציבור יגיד וכיצד יסתכל על זה. בכל אופן, מי שמתנגד לשאל, היראת שמים שלו צריכה עיון גדול. גם מי שלא עושה זאת, צריך לעודד את הדבר. גם אנו מעודדים זאת. כל תוספת צניעות, בד"כ היא כמובן דבר הרבה יותר טוב. אמנם ברור שהכל צריך להיות בשיקול דעת, ואינני מדבר אם חלילה זה מקלקל את השלוסבית וכדומה.

אותו הדבר כל העניין שקיים כיום בסמינרים, שנלחמים נגד החצאיות הארוכות. הדבר תמוה מאד, מוזר מאיפה באה הטיפשות הזאת?! הרי ברור כי מה שיותר ארוך, הוא יותר צנוע, אבל מחפשים כל מיני רעיונות וסברות דקות מן הדקות. ולפי דעתי אלו הם דברים בטלים. אינם מתחילים. ברור כשמש ויש ראיות לכך מהגמ', כי מה שיותר ארוך, יותר טוב. וזה לא קשור לרחוב ולכל מיני דמיונות. אשריהם ישראל, אבל פשוט יצר הרע תפס את הדור שלנו.

דבר נוסף שצריכים לדעת, גם אותו שמעתי בזמן האחרון ואף הוא חשוב, יש כאלה חושבים שלעשות חופה תחת כיפת השמים זו חומרא או הידור, שיתרבו ככוכבי השמים. צריכים לדעת, זו לא חומרא אלא חמוריות... מי שעושה זאת, הוא לא מחמיר. אדרבה תעשה בתוך האולם, כיון שכאשר עושים זאת בחוץ תחת כיפת השמים, הדבר גורם לתערובת איומה ונוראה. שמעתי כך מקרוב מאנשים מתוך נסיונם. וכבר

גם את האות דל"ת בקשר של הרצועות. אבל צריכים לדעת, אבותינו לא עשו את הדל"ת כמו דל"ת רגילה, אלא עשו כמו מ"ם סתומה. אראה לכם איך אבותינו עשו בדרך כלל, וזה מאד פשוט, מי שיש לו קשר כמו דל"ת ממש יראה כדי שיוכל לתקן זאת. [מרן שליט"א מדגים את אופן עשיית הקשר. מצ"ב תמונות מתוך ספר אור ההלכה מהדורא חדשה שתצ"ל בקרוב, בעריכת הרב מאיר ליאור לוי שליט"א]

דל"ת של-תפילין הלכה למשה מסיני. ואמר אביו, יו"ד של-תפילין הלכה למשה מסיני. כך כתוב גם במסכת מנחות [דף ל"ה ע"ב] קשר של-תפילין הלכה למשה מסיני. יש בתפילין של ראש את האות שי"ן, דיברנו על כך בעבר [מוצש"ק תצוה ה'תשע"ב] למה יש שי"ן של שלש בצד אחד של הבית, ושל ארבע בצד שני, אמרנו שזה כנגד שלשה אבות וארבע אמהות. ויש בכך הרבה רמזים ועניינים, ומלבד השי"ן יש

אור ההלכה

אופן עשיית קשר תפילין של ראש - כדוגמת אות מ"ם סתומה

קודם עשיית הקשר יאמר: "לשם מצוות תפילין"

1. השחל את הרצועה תוך המעברתא שיהיו שתי הקצוות באורך אחד. קפל שני הצדדים אחורנית, שים קפל שמאלי תוך ימני.

2. השחל קצה רצועה ימנית תוך העניבה השמאלית מלמעלה למטה.

3. עד שתתהדק [היטב] בעניבה.

4. השחל פעם נוספת את הרצועה הימנית לתוך העניבה השמאלית מלמעלה למטה, מעל ההשחלה הראשונה.

אור ההלכה

חול - תפילין

5. אך לא להדקנה עדיין.

6. השחל רצועה מצד שמאלי תוך העניבה.

אור ההלכה

חול - תפילין

7. הדק היטב את הרצועות מכל הצדדים, ובזה הושלם צורת הקשר.

8. כך נראה צורת הקשר בצד הפנימי

9. דילוג על שלב 4 כנ"ל, יראה הקשר הפנימי כצורת שתי וערב ח"ו.

יכפלוה שתי פעמים. ואז יקח הרצועה שמצד שני, ומכניס אותה לתוך העניבה ותוחב ומהדק, ויצא לו ממנו צורת דל"ת. עכ"ל. [מין שליט"א הדגים את כל מהלך הקשר, תוך כדי הדברים, פסקא אחר פסקא]. כך הוא מביא וכך כתוב בהרבה הרבה ראשונים, כגון בארחות חיים ובהרבה ספרים.

שאלה מהקהל: זה יוצא כמין דל"ת או כמין מ"ם? תשובה: לכאורה חושבים שזה יוצא כמין מ"ם סתומה, אבל בצירוף הרצועות זה נחשב דל"ת, ויש אומרים שבעצם זה דל"ת ועוד יו"ד למטה. הרי צריך להיות בתפילין שם שדי, א"כ כאן יש שי"ן דל"ת ויו"ד. דהיינו, לפעמים אדם לא מניח תפילין של יד אלא רק תפילין של ראש, א"כ יוצא שיהיה לו ש"ד רח"ל על הראש, לכן יש גם את היו"ד. א"כ החלק השמאלי למטה, משלים את היו"ד, ובעצם זו הדל"ת. וישנם עוד כמה טעמים. יש אומרים שזו דל"ת כפולה, כך יש לשון בזוהר הקדוש ברעיא מהימנא, דהיינו שבמ"ם סתומה יש דל"ת כלפי מעלה ודל"ת כלפי מטה. אחת ישרה, ואחת הפוכה. יש פירוש מעניין שכותב הרב מנחם כשר בספר דברי מנחם [ח"א סימן י"ד], הרי כידוע בגמ' במסכת סנהדרין [דף כ"א ע"ב] יש מאן דאמר שהתורה ניתנה בכתב עברי, דהיינו כתב ליבונאה, דיברנו על זה פעם, ובכתב העברי ראש הדל"ת הוא ממש כך כמו המ"ם סתומה. שני קווים. אם כן לפי זה, זוהי בעצם הדל"ת שכתב משה רבינו, והרדב"ז הרי כתב בתשובותיו שאם הספר תורה נכתב בכתב עברי, גם התפילין נכתבו בכתב עברי, וממילא גם הקשר בתפילין בכתב עברי, וממילא צורתה כך.

בכל אופן סברתי בעבר, וכתבתי כך בספר עולת יצחק [ח"ב סי' כ"ג], שנכון שאבותינו כתבו כך, אבל בכל זאת מהיות טוב אל תיקרא רע, כיון שיש כאלה האומרים שזו לא ממש דל"ת, ויש אף שטענו שלא יוצאים בזה ידי חובה, כיון שאינה דל"ת אלא מ"ם סתומה, לכן אמרנו שעדיף לעשות דל"ת ממש. וכן בעיני יצחק על שע"ה ה'.

בקשר מאחור היה יוצא צורת שתי וערב, מה שנקרא צלב. אבל אבותינו עשו כך כי בתימן לא ידעו מה זה אומר צורת שתי וערב, לא הכירו שזהו סימן של אמונת הנצרים, וממילא לא חששו לכך. אולם אלה שכן הכירו זאת, בארצות אחרות שהכירו את הדבר, הם תיקנו זאת ע"י שהכפילו את הקשר. גם אנו ממליצים לעשות כך, כיון שהיום כאן כבר כולם יודעים מה זה שתי וערב, א"כ יש להכפיל זאת פעמיים.

בכל אופן זהו הקשר המרובע שאבותינו נהגו לעשותו במשך כל הדורות, וקשר זה הוא המקובל בעם ישראל מימות עולם ומשנים קדמוניות, והוא מובא בספר שימושא רבא שיסדו הגאונים, גם הרמב"ם כותב [פרק ג' מהל' תפילין הי"ג] וקושר קשר מרובע כמין דל"ת, ומובא ברא"ש. גם הבית יוסף מביא את לשון הר"י אסקנדרני, (הוא מאלכסנדריה שבארץ מצרים. ובלשון ערב נקראת אלכסנדריה), שהביא את דברי שימושא רבא, והבית יוסף מעתיק זאת [או"ח סימן ל"ב אות נ"ב], וזה לשון הר"י אסקנדרני ז"ל, ויעשנו כמין דל"ת כן כתוב בשימושא רבא. והיכי עביד לה, דעיף לתרתי רישי דרצועה וכו', מה זה עיף? הציבור עונה: מכפיל. הרב: אוה, אשרינו מה טוב חלקנו. חשוב מאד שהתימנים יודעים תרגום. התרגום של זכפלת את היריעה הששית הוא ותעיף. פירוש ישים התפילין על ארכובתו, זו עצה מעשית (לא הלכתית בדוקא) להניח על הברכים, כך היה להם יותר קל, שזה תפוס שם. ויחזרו הרצועות כלפי פניו, ויקח הרצועה שמצד שמאלו בהיות הצפילין נגדו על ארכובתו, ויעשנה כעניבה. ושל ימין יעשה בה כמו כן. ומכניס העניבה השמאלית בשל ימין, וכופל הרצועה מתחת העניבה שתי פעמים, פעם אחד ועוד פעם, כי בזה תהא מלמטה צורת דל"ת ממש, מלבד הריבוע העליון. ואם יכפול הרצועה פעם אחת בלבד, תצא הקשירה מלמטה דמות שתי וערב. על כן

בכל תפוצות ישראל, ומצד שני גם התברר שישנם כאלה האומרים שאדרבה, מי שמשנה את הקשר המרובע, מה שנראה לנו כמו מי"ם סתומה, דוקא זה פסול. ממילא אם זה כך, השתנה העניין לגמרי. ולכן ביום ששי הזה, שיניתי את התפילין שלי, ועשיתי את הקשר מרובע. הבנתי גם שהרבה אנשים ראו בשע"ה שהמלצתי על כך ושינו, א"כ הנני מודיע כי עכשיו אני חוזר בי. אבל ח"ו לא צריכים לחשוב שלא יצאו בעבר יד"ח, כי זה שקול. אולי לא ממש שקול, אלא זה לא מופרך. אבל כיון שאבותינו בכל הדורות עשו כך, וגם יש כאלה שאומרים שאם אתה משנה אתה לא מחמיר. כל הזמן חשבנו שאנחנו מחמירים, עד עכשיו חשבתי שאני מחמיר, אני עושה קשר דל"ת ממש וזה לכולי עלמא, א"כ למה לעשות קשר שהוא שנוי בספק? אבל עכשיו מתברר שבעצם יש כאלה הטוענים הפוך, שאדרבה אם אתה עושה את הקשר דל"ת ממש, זה פסול, וחייב לעשות את הקשר הזה, ואין ספק שזה מה שהיה מקובל בכל הדורות. אם כן חזר הדין, ולכן צריך כל אחד לתקן זאת ולעשות כמו מי"ם סתומה.

רק שתדעו, לא אני הוא הראשון, כבר אבא מארי כשהיה עוד בתימן שינה זאת ועשה את הקשר כמו דל"ת, אבל הוא אמר לי במפורש, לא נהגו כך. וביררתי גם מתלמידי חכמים בקיאים ונתברר בפשיטות שהמנהג לעשותו מרובע. זה בעצם מה שקרה לכל אלה שהתעסקו בנושא זה, הדבר פשוט יותר משכנע, כשרואים שזה דל"ת ממש ואת המרובע צריך לתרץ בדוחק, לכן זה שכנע אותנו.

אגב, אבא מארי היה עושה את הקשר בצורה אחרת, רמזתי זאת שם בתשובה בחלק ב' סימן כ"ג [דף מ"ט ד"ה ואחר], כתבתי שראיתי חכם אחד שעושה את הרצועה יוצאת מצד ימין. הרי בקשר הרגיל, אלה שעושים דל"ת ממש, הרצועה יוצאת מצד שמאל, אבל אבא מארי היה עושה זאת לצד ימין. ציינתי זאת פה וכתבתי, ראיתי חכם אחד שנוהג לעשות אותה לצד ימין. בזמנו חשבתי

תפילין סי' ט' אות ל'. אבל למעשה, בזמן האחרון יצאו לאור כמה ספרים בנושא זה. ויכוח בזה קיים כבר מאות שנים, מתווכחים על צורת הקשר, ובעונותינו הרבים גם זה חלק מצרות הגלות, שאפילו דבר פשוט כמו תפילין שמניחים כל יום, גם בזה יש מחלוקת. צריכים לבכות על הדבר. אפילו דברים שהם הלכה למעשה, יש בהם מחלוקת, זה אומר על זה פסול, וזה אומר על זה פסול, ואין לנו הלכה ברורה עד שהקב"ה יאיר את עינינו.

אבל בכל זאת עם קצת סייעתא דשמיא, וברוך ה' שישב ת"ח אחד בספר מיוחד הנקרא פרי אליעזר על נושא זה, והוא אסף את כל הראשונים והאחרונים, ממש הפלא ופלא, והביא את כל המקורות, חוץ מכל הראשונים שאמרנו שבעצם זה עשרים ראשונים שכותבים את צורת הקשר המרובע, כגון רבינו האיי גאון, שימושא רבא, הרא"ש וכו', ויש כמעט חמשים או ששים אחרונים שכולם כותבים את הקשר המרובע, ולא רק שכותבים כך, ישנם אפילו כאלה שציירו זאת ממש. כבר מהר"ם לונזאנו שהיה בדורו של מרן הבית יוסף מצייר זאת כארבע מי"ם סתומה, דהיינו ארבעה ריבועים, באופן שפשוט וברור הדבר, ואין ספק שכך הם הבינו ונהגו. ולמעשה צריכים לדעת, שהקשר של דל"ת ממש, לפי כל הראיות נראה שזו המצאה. דהיינו, היו כאלה שהיה להם קשה, איך זה דל"ת? זו מי"ם סתומה. אולי היה הקשר הזה "פשוט" מדאי. ולכן התחכמו בזה עד שרצו לעשות דל"ת כזאת, אבל כמעט ואין לזה שום מקור, ספק אם יש לזה בכלל מקור, רק בדורות האחרונים זה נעשה כי זה היה מאד משכנע. כנראה נתחדש אך מזה כמאתים וחמשים שנה, ונתפשט בארץ ישראל וסביבותיה.

ואני למעשה כתבתי שם שמהיות טוב אל תיקרא רע, כיון שיש אומרים שזה פסול ושעדיף כך, א"כ למה לא לעשות כך? אבל עכשיו התברר שזה לא פשוט. ראשית כפי שאמרנו שעשרות מגדולי ישראל מעידים שכך המנהג

העניין, ובעז"ה יזכנו ה' ברוך הוא שהדבר יבוא על מכונו ותיקונו, וכמובן שהכל נעשה לשם שמים. בתשובה לשאלה מהקהל: רצוי לעשות באופן שלא יהיה שתי וערב. האמת היא שבכל מקרה השתי וערב זה מאחור ואינו נראה, אולם אבותינו לא הקפידו גם אם זה היה נראה, כמו ברצועות שעל גב כף היד. אבל היום כיון שכולם יודעים מה זה, עדיף לתקן זאת. הדבר לא משמעותי.

בתשובה להערה מהקהל: מהבית יוסף רואים ששינויים קטנים בקשירה אינם מעכבים. לא חייב שהקשר יהיה ממש כנתינתו מסיני בלי שום שינוי. בבית יוסף רואים, הוא דן לפני כן אם זה צריך להיות מבפנים או מבחוץ, והוא כותב במפורש שאין קפידא בדבר. א"כ גם בזה אנחנו נותנים את ראשינו תחת כפות רגליהם.

למעשה, בספר הזה פרי אליעזר, הוא יושב בהרחבה על מדוכה זו, פרש את השמלה ומציין הרבה שכותבים כך. מהאשכנזים, מהרי"ל, תרומת הדשן, הרמ"א, תוספות יום טוב, אליה רבה, הגאון רבי יהונתן איבשיץ, ידוע מתלמידו על התפילין שלו, קרבן נתנאל, הבן שלו, תשובה מאהבה (זה הג"ר אלעזר פלקלס, תלמיד הנודע ביהודה), רע"ק איגר, דעת קדושים, שואל ומשיב, תפארת אריה. ומהספרדים, הבית יוסף, האר"י, הבית דוד מסלוניקי, מהר"ם די לונזאנו, מעשה רוקח, מצת שימורים. וכל זה, חוץ מכל הראשונים הסוברים כך, העיטור, האלפא ביתא, בעל האשכול, השימושא רבא, רבי יהודה ברצלוני וכו' וכו', הוא כותב כל גדולי הפוסקים, ראשונים, חכמי אשכנז וספרד ותימן. את מי הוא מביא מהתימנים, הרש"ש, רבינו שלום שרעבי מדבר שם על פי הסוד, ג"כ נראה שהיה פשוט לו כי זו צורת הקשר. שו"ת חן טוב, זהו כמהר"ר יחיא בדיחי. ענף חיים, למה"ר אברהם אלנדאף. ושו"ת עולת יצחק [למרן שליט"א. העורך]. א"כ כך היה המנהג המקובל היה מדורי דורות. זהו ספר גדול על כל הנושא הזה, שחיברו הרב אליעזר פולק מירושלם. ספר זה עומד לצאת לאור בעז"ה בקרוב.

שאלו לך מקור, לכן לא רציתי לכתוב בצורה מפורשת, אבל עכשיו אני יכול להגיד במפורש, כיון שמצאנו [כמובא בפרי אליעזר] שיש דעות כאלה שעשו זאת לצד ימין. כנראה אלו שלא רצו לעשות כך, בגלל שמתהפכות עי"ז הרצועות מימין לשמאל, משא"כ אם עושים את הרצועה שתצא לשמאל, נשאר (גם מאחרי הקשר ואילך) השמאל בצד שמאל והימין בצד ימין, כמו בהיקף הרצועות על הראש. אינני יודע אם יש בזה קפידא, אבל העדיפו כך, שיהיה ימין לאורך כל הדרך.

בכל אופן אמרנו, או שהמ"ס סתומה זה נחשב דל"ת כפולה, או שבצירוף הרצועות זה דל"ת. ואם תשאלו, הרי הרצועה של ימין ארוכה יותר משל שמאל, א"כ ביחד עם הרצועות אין זו דל"ת אלא כא"ף פשוטה, שהרי הימין יותר ארוך. אבל כנראה לא מסתכלים על הרצועה מצד הפנים, אלא על הראש. דהיינו מי שמסתכל מאחור רואה דל"ת על העורף, אבל מה שמצד הפנים זה יותר ארוך, הדבר לא נלקח בחשבון.

שאלה: מה הסברא לפסול?

ת. כי כך נתקבלה צורת הקשר מסיני. וגם אם יש למישהו קושיות ואינו מבין והדבר אינו נראה לו, צריכים לדעת את הכלל שכותב הרמב"ן ומביאו השיטה מקובצת בסוף פרק רביעי בכתובות [דף נ"ד ע"א], שם או במקומות נוספים, הוא מביא ראשונים וגאונים ורי"ף שאומרים דבר, ויש לו קושיות על זה. גם אני בנ"ד בגלל כל הקשיים שיש בפירושים אלו נטיתי מכך. אומר הרמב"ן, אף על פי שהדבר אינו מחזור, אנו נותנים את ראשינו תחת כפות רגלי הראשונים. דהיינו אל תערב את עצמך, אם כך מקובל ואין ספק שזהו המקובל, לאחר שהתברר כשמש בצהרים שזהו המקובל בלי שום ספק בכל ארצות העולם, בין אשכנזים ובין ספרדים, בכל הדורות, מהגאונים, א"כ מי יכול לערער על זה, מי יכול לבוא ולומר דבר שאין לו כמעט שום בסיס. לכן צריך לתקן את

עוד נושא חשוב שהתעורר בזמן האחרון, ע"י הרה"ג אמנון יצחק ה' ישמרהו ויחיהו, ברוך ה' הוא פירסם בזמן האחרון מבצע חדש, לעשות לימוד של כל הש"ס בתוך שנה אחת. הוא עשה חשבון פשוט, הרי יש דף היומי, לומדים שבע שנים בכל יום דף, אז הוא עשה שבעה דפים ביום. מי יכול ללמוד שבעה דפים ביום? אלא ללמוד בגירסא. ליגרוס איניש והדר ליסבר.

יש כאלה יש להם טענות ומענות על דבר זה, באו אלי אברכים, כנראה משהו מפריע להם, שמעתי כי כל דבר שהוא עושה הם שואלים, מה המבצע הבא שהוא יעשה...!? אז ראשית צריכים לדעת, צריך לשמוח שיש אדם כזה, שחושב כל הזמן על דברים חדשים, כי צריכים כל פעם להתרענן. אדרבה, כל פעם מחדשים משהו, וזה טוב. אשרי ואשרי חלקו. זהו דבר חשוב מאד, לא להישאר במקום, אלא אדרבה, כל דבר שמחזק ומוסיף הוא טוב. אם אדם שוקט על שמריו, א"כ עבודת ה' אצלו היא דבר שנרדם. אבל בכל פעם שמחדשים משהו, זה חשוב מאד.

אולם צריכים לברר את הדבר מבחינה עיונית. הנושא של לימוד בגירסא הוא ארוך, אינני יודע כמה אצליח כעת להקיפו, אבל נתחיל עם הגמ' במסכת עבודה זרה דף י"ט ע"א, אמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה, שנאמר בתורת י"י, והדר ובתורתו יהגה. ואמר רבא לעולם ליגריס איניש ואע"ג דמשכח, ואע"ג דלא ידע מאי קאמר, שנאמר (תהלים קי"ט, כ') גרסה נפשי לתאבה. גרסה כתיב ולא כתיב טחנה. א"כ שאדם יגרוס, למרות שהוא משכח ולמרות שהוא לא ידע מאי קאמר, לכהורה פשטות המלים לא ידע מאי קאמר, היינו שאינו מבין כלל מה שהוא אומר. כגון זה שהוא קורא ולומד שבעה דפים גמרא, ואינו מבין הרבה ממה שהוא אומר, ולולא זאת איך הוא יספיק ללמוד את כל הש"ס? ובפרט אם הוא בעל תשובה, ובפרט שבעצם הדבר נועד לבעלי תשובה רבים שאינם פותחים גמרא, דהיינו הוא יכול לפתוח אולי איזה ספר מוסר או מדרש לקרוא, או איזה ספרי הלכה, אבל גמרא צריך

דבר נוסף בקשר לתפילין של יד, מפני שזהו דבר אשר לא כ"כ ידוע, ואזכירנו רק בקיצור. הרי אמרנו שבתפילין יש שי"ן דל"ת ויו"ד, בתפילין של יד כולם חושבים שהיו"ד היא הקשר שצמוד לבית. אבל צריכים לדעת, הדבר נכון רק לפי שיטת רש"י. דהיינו, היו"ד שעושים בקצה הרצועה שמעל הלולאה. מדברי רבותינו חכמי תימן בתכאליל נראה שהם בכלל לא עשו זאת, אלא עשו כהרמב"ם ופ"ג מתפילין הלכה י"ג שממנו משמע כי היו"ד הוא הקשר של הרצועה ממש. הרי הרמב"ם כותב על הקשר של הדל"ת שהוא קשר מרובע, זו גם הראיה שאף הרמב"ם עשה מי"ם סתומה, כנ"ל לעיל. אבל לקשר של היו"ד חכמי תימן קראו קשר משולש. הרמב"ם לא הסביר זאת, והם קוראים 'משולש' כעין יו"ד. כולם חושבים שהקשר הזה בעצם בא בסה"כ לעצור את הרצועה שלא תיכנס לתוך המעברתא, א"כ זהו סתם קשר לתפיסה, והיו"ד שהוא הללמ"ס זו הרצועה שצמודה לקשר, אולם כל זה רק לפי רש"י. אבל לפי הרמב"ם הרי יש צורת יו"ד ומשולש, ושניהם בקשר עצמו, משולש כעין יו"ד.

ולמעשה, אבותינו נהגו לעשות את שניהם, גם את הקשר הזה לפי שיטת רש"י. אבל תהיה נפק"מ למי שעשה והתכווין לשם מצוה בקשר בלבד, חשב שרק זה היו"ד, אבל את השני הוא לא החשיב. לפי הפרי המגדים זה לא ראוי, כי צריך לכווין לשמה גם בזה. דהיינו, לא מגרע אם מוסיפים זאת ועושים את שני הדברים גם יחד, אבל צריכים לשים לב שזהו עיקר הקשר לפי מנהג אבותינו, והשני הוא רק בתורת חומרא. [ועיין כל זה בשו"ת עולת יצחק שם דף נ', ד"ה והנה].

חשיבות לימוד תורה בגירסא, האם לימוד ללא הבנה נחשב לימוד תורה, ודברי חיזוק למבצע סיום הש"ס בשנה שיזם הרה"ג אמנון יצחק שליט"א.

מרתיע אותם מראש. א"כ כאשר אומרים לו תלמד פעם אחת אפילו בלי להבין, א"כ כמובן שאח"כ זה יפתח לו. והיה ראשיתך מצער, ואחריתך ישגא מאד.

מה מרויחים בזה? צריכים לדעת כך, כתוב במדרש תנחומא פרשת כי תבוא אות ד' עה"פ והיה אם שמוע תשמע בקול יי' אלהיך לשמור לעשות את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום ודברים כ"ח א"ן, מה זה הכפל שמוע תשמע, אם שמעת בעולם הזה, תשמע לעולם הבא מפי הקדוש ברוך הוא. אמר רבי יונה אביו של רבי מנא בשם רבי לוי שאמר בשם רבי אבא, לא היתה התורה צריכה לינתן לישראל בעולם הזה. למה. שהכל עתידין להיות למדין תורה מפי הקדוש ברוך הוא לעולם הבא. למה נתנה להם בעולם הזה. ששביבא הקדוש ברוך הוא לעולם הבא, יהיו הכל יודעין באיזה פרשה הוא עסוק. לפיכך, אם שמוע בעולם הזה, תשמע לעולם הבא מפי הקדוש ברוך הוא. דהיינו תלמד בעולם הזה, כדי שבשמים, בישיבה של מעלה תשמע את העומק והנסתר.

אומר על זה החפץ חיים בספר תורה אור [בפרק תשיעי דף ס"ד ס"ה] כך, ועוד זאת אנו למידין מהמדרש תנחומא בפרשת תבוא, שכאשר יגלה הקב"ה לעולם הבא את הסודות וחכמות העליונות אשר נמצאו בכל פרשה ופרשה שבתורה, לא יבינו אותה אלא אלו שלמדו והבינו אותה פרשה בעולם הזה, וכדאיתא שם עה"פ והיה אם שמוע תשמע, הוא מביא את המאמר הזה, לא היתה התורה צריכה להינתן בעולם הזה. הוא מכניס פה פירוש, הוא אומר שהרי מה פירוש שלא ללמוד בעולם הזה, הרי איך אדם יקיים מצוות אם אין תורה? אלא הוא אומר שהכוונה לקיים רק מצוות. דהיינו התורה ארוכה גדולה ורחבה, וישנן מצוות מה לעשות, כגון תפילין לעשות כך וכך וכדו' כל המצוות, אבל התורה אינה רק מצוות אלא גם לימוד. לכן הוא אומר כך, שהכל עתידין להיות למידין אותה מפי

לעיין ולהבין שקלא וטריא, כבר אינני מדבר שאינו לומד תוספות וראשונים ואחרונים, בעיון ובפלפול, א"כ הרעיון הוא ללמוד זאת בגירסא, וזה לכאורה מה שכתוב בגמרא, 'אע"ג דלא ידע מאי קאמר'. אמנם זה לא כ"כ פשוט, כי כשאומרים 'לא ידע מאי קאמר', יש דרגות בזה. יש שלא ידע מאי קאמר' היינו שהוא אומר דברים, והוא חושב שהוא הבין ובעצם הוא לא הבין. כגון שאמרו בסוטה דף כ"ב ע"א, תני תנא ולא ידע מאי קאמר, ועי' בפירש"י שם.

למעשה, אקדים שהנקודה היא כזאת, אינני חושב שבעלי תשובה שילמדו שבעה דפי גמרא, הם לא ידעו כלום מאי קאמר. ויש שטענו בגלל שזה כתוב בארמית. לכן שאלתי אתכם קודם, מה התרגום של וכפלת - ותעין. אמרתי להם, תשמעו, אולי אתם מדברים על אחרים, אבל עכ"פ אצל התימנים גם ארמית יבינו. התימנים מבינים גם ארמית, אי אפשר להגיד שארמית לא יבינו. הרי אצלינו רבים רגילים בתרגום מילדותם, תרגמו בביהכ"נ בציבור. אבל חושבני שאפילו אחרים, גם אם זה בארמית וכדו' הם מעיינים קצת. וליתר בטחון, שאלתי לפני כמה ימים מישהו שעשה זאת, הוא אמר לי, בחצי שעה הספקתי ארבעה דפים. אמרתי לו, הבנת משהו? אמר לי, כן. בודאי. ישנם דברים שלא הבנתי, אבל יש דברים שאפילו קראתי את פירוש רש"י, אם אני רואה משהו לא ברור אני קורא רש"י ומסתכל מה הפירוש. אם כן, פה ושם הם כן מבינים. זה לא שהוא קורא וקורא, העיקר לגמור את זה. א"כ אין ספק שכאשר הם ילמדו זאת, יצאו לפחות עם משהו. כמו הנכנס לחנותו שלבשם, שיוצאים קצת עם ריח טוב. חלק מהדברים יבינו, וחלק מהדברים לא, מה שקשה להבין, מה היתה הקושיא וכדו'. אבל הרי מדובר על כאלה שאינם רוצים לפתוח גמרא, או שאינם יכולים ולא מסוגלים לפתוח גמרא, הקושי

משנת אלו דברים שאין להם שיעור, שהיא משנה בריש מסכת פאה, והברייתא דרבי ישמעאל אומר ב"ג מדות התורה נדרשת. כידוע, אנחנו נוהגים לומר זאת רק בשבת, וגם זה לא בתורת חובה, אבל בכל אופן כך כתוב בשו"ע. למעשה היום ישנם הרבה מכל העדות שאינם מקיימים זאת, כנראה כולם נהיו נוסח בלדי... אומר המשנ"ב, ואין קריאת פרק זה וברייתא זו עולה ללימוד משנה ותלמוד אלא למי שמבין, הוא כותב מפורש, אבל למי שאינו מבין צריך ללמוד ולהבין, שאם לא כן אינו נחשב ללימוד. אבל אם אומר הברייתא ואינו מבין, אינו נקרא לימוד. ובפרט עמי הארצות, צריך שיבינו הפירוש. הוא אומר שיש הבדל, אם הוא עם הארץ זו יותר בעיניו, כי הוא חייב להבין מה זה הי"ג מדות, ובאיזהו מקומן הוא צריך להבין את כל המשניות, משא"כ תלמיד חכם אין חייב שיבין, כי הוא בלא"ה לומד דברים אחרים. עם הארץ שזה כל מה שהוא לומד, א"כ אם הוא קורא זאת בלי להבין, זה לא נחשב לימוד. כדי שיצאו בזה ידי לימוד מקרא ומשנה וגמרא שצריך האדם ללמוד בכל יום.

למעשה, נכון שהמג"א אומר כך, אבל צריכים לדעת שכל הפוסקים המביאים זאת, מביאים את הדבר בתורת חידוש של המג"א. אפילו החיד"א שמביא זאת במורה באצבע, כותב בשם י"ש מי שכתב, ואפילו בשו"ת חיים שאל סימן ע"ה, שם הוא מביא עניין זה, והוא כותב בלשון 'כתב המג"א'. הוא כותב כך, זאת העצה היעוצה, להתמיד לקרות בתורה כפי ידיעתו, הוא מדבר פה על בעל תשובה שצריך לתקן חטא, ש"ס משנה בנעימה, ולפחות ישים מעייניו להבין היוצא מפיו פשט הדברים. דאם לא שם את ליבו, כתב המג"א דאינו לימוד כלל. שוב, אם לא תבין, כתב המג"א וכו'. הרי יכל לכתוב הפוך, אינו לימוד כלל כמ"ש המג"א. אלא גם כאן רמז קצת את הסתייגותו. אבל יש הרבה מגדולי ישראל שחולקים על זה. למשל, המאמר מרדכי [שם בס"י נ'] כותב במפורש, אחר הסליחה רבה,

הקב"ה, פירוש דאז יתגלו הסודות העליונים הנמצאים בכל תיבה ותיבה ואות ואות שבתורה ואין ערך ואין שיעור לחכמות העליונות האצורות בהם. זה יהיה נשמע מפי הקב"ה לעתיד לבוא. ולמה ניתנה להם בעולם הזה, פירוש דאי משום אזהרת מצוות היה די להינתן בקצרה עצם אזהרת המצוות, ולא ליתן כל פרשיות התורה בארוכה. כדי כשיבוא הקב"ה ללמדם בעולם הבא, יהיו הכל יודעין מאיזה פרשה הוא עסוק, לפיכך אם שמוע בעולם הזה תשמע לעולם הבא מפי הקב"ה, עד כאן לשון המדרש.

ופשוט דאין הכוונה בקריאת התיבות לבד בלא הבנת עצם הביאור וההלכות היוצאות מכל פרשה דאין זה נחשב ידיעה כלל, ולכן כתב אם שמוע תשמע היינו לשון הבנה, הרי מה זה 'שמע ישראל', תבין ישראל. ולכן כתב אם שמוע תשמע, היינו לשון הבנה דאם נשמע ונבין בחכמות הנגלות לנו לפי כחותינו מה שנמצאים בכל תיבה ותיבה כפי המסור בתורה שבעל פה, תלמד תורה בעולם הזה, תלמד את כל מה שחז"ל אומרים, את כל הפירושים, כל מה שאתה יכול, אז נזכה להבין אחר כך מפי הקב"ה את הסודות האצורות בם. כך אומר החפץ חיים, ולפי דבריו אם לומדים בלי הבנה זה לא נחשב לימוד וידיעה. ולמעשה הוא הולך לשיטתו במשנה ברורה, והמקור לזה הוא במגן אברהם [או"ח סימן נ']. אני רואה שמבחינת הזמן אין פנאי, לכן אקצר ואולי בל"נ בשיעור הבא אמשך, אבל אומר רק נקודה אחת. הנה דבר זה מובא במגן אברהם, והמשנה ברורה מעתיקו להלכה.

כתב מרן השו"ע [שם] כך, קבעו לשנות אחר פרשת התמיד פרק איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל, כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא, דברייתא דר' ישמעאל הוי במקום גמרא שהמדרש כגמרא. אומר השו"ע שקבעו ללמוד מקרא משנה וגמרא, מקרא זה פרשת התמיד וברכת כהנים, אח"כ

בכל יום, אבותינו נהגו בכל המקומות לעשות שילוש אחרי התפילה, אפילו אנשים הכי פשוטים למדו אחרי התפילה, ומי שהיה דחוק מאד למד קצת ויצא באמצע. וישנם סדרים שונים איך עושים את השילוש. כותב בעל שת"ז בסימן קנ"ה כך, קורין במשנה שני פרקים. ומקורב הנהגתי בבית הכנסת של הנגיד, לקרות פרק אחד כל משנה פעם אחת גירסא, ופעם אחת עם פירוש רבנו עובדיה, ופעם אחת כופלין אותה משנה גירסא. דהיינו שהוא אומר, אני הנהגתי שילמדו פרק אחד בלבד, פעם אחת גירסא ואחר כך עם פירוש רע"ו ושוב פעם גירסא. א"כ משמע שלפני כן היו לומדים שני פרקים בלי שום פירוש. מה, זה לימוד? מה למדתם?!

חזק מזה, מה אנחנו עושים בליל שבועות? קוראים את כל המשנה, מברכות עד עוקצין, משנה ראשונה ואחרונה. כמה אנשים מבינים את זה? יש אפילו תלמידי חכמים שאינם מבינים. אם הם לא למדו את העניינים האלה, הם לא יודעים מה הם אומרים, ממש 'לא ידעי מאי קאמרי'. תשאל אותם מה הפשט 'הקלין שבדמאי', הוא לא יודע. יגיד, צריך עיון גדול... וכדומה יש הרבה משניות. גם מי שלמד, אולי שכח, וק"ו מי שלא למד זאת בכלל, אבל בכל זאת קוראים ולומדים. א"כ פירושו שהם סברו, נכון שודאי עדיף ללמוד עם פירוש, אבל כשאין אפשרות, אם עכשיו צריכים ללמוד את הכל, אעפ"כ יש לזה ערך, ואי אפשר להגיד שזה לא נחשב לימוד.

למה אני אומר זאת, כי ראיתי בפירוש זית רענן על השת"ז דבר מעניין, כתב המג"א דהיינו דוקא בזמניהם שהיו מבינים. אבל עכשיו שאין מבינים, צריכים ללמוד ולהבין, דהלומד משנה ואינו מבין, אינו נקרא לימוד עיי"ש. וכן כתב הרב ענף חיים אות י"ב. ורבינו המחבר השמיט דברי המג"א, הוא כבר שם לב שהשת"ז השמיט זאת, וטעמו נראה לפי עניות דעתי, לפי שאנו נוהגים לומר משנת אלו דברים שאין להם שיעור, ומימרא דרבי זירא, ויוצאים בזה ידי חובת שילוש, לפי שהם הלכות פסוקות ופשוטות, וכמו

נראה לפי קוצר דעתי, דמדברי השו"ע והפוסקים לא משמע הכי, דמאחר שכתבו שתיקנו זה כדי שילמוד כל אדם בכל יום מקרא משנה וכו', א"כ הדבר פשוט דאין כל אדם בר הכי ללמוד העניין ולהבין המשנה והברייתא דר"י. גם המנהג פשוט שלא ללמוד הפירוש. אמנם הוא מסיים ואומר שיש "לחשוש" קצת לדברי המג"א. אבל יש הרבה שאומרים במפורש לא כמו המג"א, וגם אלה שהביאנו, הביאו זאת בלשון שנראה שאינם מסכימים איתו כל כך. גם בעל חוות יאיר כותב בספרו מקור חיים כך, ודאי נכון לכל אדם שילמד פירוש הלימוד הזה, ומ"מ אינו מעכב, דארז"ל לעולם ליגרוס איניש ואע"פ דלא ידע מאי קאמר, דקדושת הלשון משוי רחישת שפתיו לימוד. ובעצם זו הנקודה, גם אם אדם לומד תורה ואינו מבין מה הוא אומר, אבל למלים עצמם יש קדושה, וזה פועל בעולמות העליונים.

א"כ, אדם שיכול ויודע ללמוד, מה טוב. אבל מדברים על אלה שבלאו הכי לא ילמדו, א"כ כך בשביל לזכות אותם, פעם אחת בחייהם ילמדו את הש"ס, ומה שיבינו יבינו, וכמובן זה חזק מהדברים האחרים שהם לומדים.

אבל ברצוני לומר נקודה חשובה, דבר הנוגע אלינו, לגבי בעל שתילי זתים. צריכים לדעת לא רק את מה שהוא כתב, אלא גם מה שהוא לא כתב, כי הרי הוא מביא תמידים כסדרם את הלבוש והמג"א והש"ס, ובמקום זה הוא התעלם ממנו ולא הביאו. דבר זה כבר אומר דרשני, מדוע הוא לא הביא אותו? הוא מביא פה בפירושו כל מיני דברים אחרים, אבל את המגן אברהם הזה הוא לא הביא, ממילא כבר משמע, ממה שהוא השמיט אותו, שהוא לא סובר כמוהו. חושבני שהדבר פשוט מאד, כי למעשה הוא הרי ראה במציאות, שאצלנו אנשים אומרים פרקים אלו, אפילו עמי ארצות, ואינם מבינים. אבל אולי הדבר מפורש יותר בדבריו שבסימן קנ"ה, הרי ידוע שיש שילוש שעושים

שזו חומרא ולא מעיקר הדין, הוא לא יבין בכלל שהכוונה שיש פה נידון אם זה שבעה ימים או ששה ימים לצרף, ושחומרא זו נתקבלה להלכה פסוקה. אדרבה הוא יגיד שזו חומרא ואולי לא צריך לעשותה. עם הארץ אולי יבין בדיוק הפוך ממה שכתוב. א"כ אי אפשר להגיד שזה פשוט ושמבינים זאת. ממילא אפילו מי שאומר זאת, חייבים להגיד שסומכים דלא כהמג"א.

הוא גם כותב שכך כתב הרב בענף חיים. מי שיראה ויעיין בענף חיים בפנים, יבין כי הדבר בדיוק הפוך. כיון שבעל ענף חיים הביא בעצם את המג"א כחולק על דברי מהרי"ץ. בזה אני אסיים, כיון שצריך יותר זמן להסביר זאת. מהרי"ץ מסביר למה אומרים דברים אלו בשחרית, הוא כותב ונהגו לשנות משנה אחת מפרק ראשון דפאה והוא אלו דברים, ולקרות אחריה אמר רבי זירא וכו', משום הא דאמרינן בפ"ק דקידושין לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא, ומקשי ומי ידע כמה חיי, ומתרץ לא צריכא אלא ליומי, כלומר שצריך ללמוד משלשתן. וכן אנו נוהגים. בתחילה מקרא, דהיינו פרשת צו. ואח"כ משנה דפאה, ואח"כ מימרא דרבי זירא שזהו גמרא. ונראה לי, אומר מהרי"ץ, דזהו עדיף מברייתא דרבי ישמעאל, דהתם הוי הלכה ממש. דהיינו, מה שאנחנו אומרים את המימרא דר' זירא, הוא יותר טוב ממה שנוהגים אחרים לומר, כי זו הלכה ממש, ושם המימרא דרבי ישמעאל זה יסודות התורה שידעו איך לדרוש, אבל הוא לא אומר לך בפועל ממש איך ההלכה. אח"כ הוא מביא ובספר כתר יוסף כ' שנהגו לקרות אלו דוקא, משום דהלכות פסוקות הן והמדברים במצות שנוהגין בכל עת ובכל שעה ובכל אדם, ותקנו לשלש ימיהם בזה לפי שלא כ"ע גמירי ורוב העולם אינן בני תורה ע"כ. בא הענף חיים ואומר, והמגן אברהם כתב דאין קריאת פרק משנה זה ומימרא זו עולה ללימוד משנה וגמרא אלא למי שמבין מה שהוא אומר, א"כ הפירוש הוא הפוך, שהמג"א חולק. הוא לא

שכתב מהרי"ץ בעץ חיים דף י"ב ע"ב בשם ספר כתר יוסף, שנהגו לקרות אלו דוקא, משום דהלכות פסוקות הן ומדברים במצוות שנוהגין בכל עת ובכל שעה ובכל אדם. ונהגו לשלש ימיהם בזה, לפי שלא כולי עלמא גמירי, ורוב העולם אינן בני תורה, עכ"ל. ולמנהג השאמי, עיין מה שביארנו בסביב לשלחנך. שם כתוב שהשאמי אומרים איזהו מקומן וברייתא דר"י בכל יום. אבל במציאות אינם אומרים אולי פעם או פעמיים בחודש, אבל בבלדי לא אומרים פרק איזהו מקומן אלא רק בשבת. אבל אומרים בכל יום וגם בשבת את אלו דברים שאין להם שיעור ומימרא רבי זירא וכו', ולכן כדי שיהיה משנה וגמרא וכו' וכו'.

יוצא כך, הוא מסביר מדוע השת"ז השמיט את המג"א, לא בגלל שהוא חולק על המג"א, אדרבה הוא מסכים איתו, רק שאנחנו אין לנו בעיא, כי אנו נוהגים לומר את משנת אלו דברים ומימרא דרבי זירא. פלא. מישוהו מכיר בשת"ז או למד פעם וראה שמוזכר באיזה מקום בשת"ז את המימרא דרבי זירא? אמנם יש שאמי (כגון בעיר רדאע) שאומרים מימרא דרבי זירא, כיון שכך נשאר להם מהמקור שהיו אומרים בעבר, אבל שאמריצנעאני לא אומרים מימרא זו, א"כ איך אפשר לומר שהשת"ז לא הביא את דברי המג"א בגלל שאמרו מימרא דרבי זירא? על זה אתה סומך לפרש כך את השת"ז? הוא בכלל לא אמר זאת ואינו מזכיר דבר זה בכלל. אכן הבלדי אומרים זאת, כמו שכתוב בעץ חיים.

וגם אם נניח שזה כך, וכי אלו הלכות פסוקות ופשוטות? מימרא דרבי זירא זו הלכה פשוטה? חושבני שאם תשאל הרבה, אפילו בני תורה, מה המימרא הזאת? אינם מבינים מה אומר רבי זירא. מי שלא יודע ולא למד את הגמ', אינו מבין בכלל את מאמר זה. א"כ איך אפשר להגיד שזה פשוט? מי שלא למד, לא יבין למה מתכוונים 'בנות ישראל החמירו', אולי הוא יבין

תשובה: אתה יודע מתי? אתה אברך, א"כ כגון אם הנך נמצא בתחנה או מחכה בתור, ויש לך זמן ללמוד, תקרא. כך תעשה סיום על הש"ס. דהיינו בזמנים שאין לך ראש להבין, תלמד בלי להבין, וכך אתה יכול להספיק ש"ס תוך כדי. לפעמים ישנם זמנים שאין לאדם כח להתאמץ, א"כ הוא יכול אז לעשות זאת, ויש בזה גם עניין, אולי עוד נסביר זאת בהמשך בל"נ.

דברי מרן שליט"א בשבח קונטרס "מועדי השם" על הלכות בין המצרים ותשעה באב שיצ"ל במוצש"ק זו. ברוך ה' שיצאה לאור החוברת הזאת מועדי השם, צריכים לדעת שזה נעשה ממש ביגיעה גדולה, לכתוב פה הרבה פרטי דינים, אל תחשבו שזו העתקה שהעתיקו מספרים אחרים וכדו', אלא ממש כל הלכה פה נכתבה ונדפסה אחרי עיון ובדיקה. אחרי תיקונים והגהות רבות, חוזרות ונשנות. אמנם לא ראיתי את הספר אחרי ההדפסה, אינני יכול לקבל אחריות, האברכים היקרים טיפלו בזה, אבל בכל אופן ממה שראיתי ומה ששאלו אותי ועל מה שעמדנו, תיקנו ושינינו הרבה דברים, גרענו והוספנו. יש פה הרבה חידושים, כמו שכתוב פה בשער, שיש למעלה משמונים הוספות, דברים שלא כתובים בשע"ה. זו ממש ברכה בקרב הארץ, דבר בעתו מה טוב, אלו ההלכות של הימים האלו. אשריהם ישראל. זה ממש מוצלח מאד, שזה לכל נפש, ויתברכו כל העושים והמעשים.

דברי מרן שליט"א בשבח קונטרסי "שערי יצחק" השיעור השבועי שיצ"ל מדי שבוע בכתב. עוד דבר שרציתי לומר, בקשר לחוברות שערי יצחק. שוב פעם פה, אני מברך ומודה ומשבח להקב"ה, שידידנו המשב"ק הרב שילה יגאלי עושה מאמצים גדולים ועצומים ממש, כדי שהחברת תצא לאור מיד כל שבוע. תוך שבוע מהשיעור הקודם, כבר יוצאת לאור חוברת זאת. נפלא. אל תחשבו שזה בקלות, הדבר נעשה בהרבה מאמצים ויגיעה גדולה, להדפיס זאת ממש כתורה מפוארת בכלי מפואר.

אומר וכתב המג"א, אלא וזהמג"א כתב, דהיינו הפוך ממה שמהרי"ץ אומר. מהרי"ץ אומר שזה נחשב שילוש אפילו שאתה לא מבין, וזהמג"א חולק וסובר שדווקא אם אתה מבין.

ולמעשה בסופו של דבר, גם הענף חיים סובר כך. הרי יש לו השמטות, פה במהדורה הזאת [מהדורת הרש"צ] מובא את הענף חיים מושלם. במהדורה הרגילה יש השמטה, ונוספה שם לאחר מכן בדף ט' עמוד ג'. שם הוא כותב שלגבי הלימוד בזה"ק פשוט שאפילו שלא מבינים זה נחשב לימוד. אבל בסופו של דבר הוא מביא וזאת מתוך כת"י ההשלמות שעשה בעל ענף חיים עצמו, ומפי השמועה שמעתי שהרב המקובל האלדי מהרד"ם ז"ל היה אומר שעל פי הסוד עיקר הלימוד הוא הגירסא אף באין מבין. צריכים להסביר נקודה זאת, אבל שלא תהיה טעות. מש"כ הרב המקובל האלדי מהרד"ם, מי שיקרא בשטחיות יחשוב שזהו רבי דוד משרקי הנקרא בר"ת מהרד"ם. אבל אין זה נכון. כי אלו אינם דברי בעל ענף חיים אלא דברי בעל זכור לאברהם, רבי אברהם אלקלעי שמביא ששמע כך בשם מהרד"ם, ושם כתוב במפורש השם מהר"ד מגאר, זהו חכם מקובל ספרדי, שאומר שעל פי הסוד עיקר הלימוד זה גירסא, כיון שהלימוד עצמו פועל. אמירת המלים וקדושתם פועלת בעולמות העליונים. בכל אופן לפי"ז גם הענף חיים הביא בהדיא בסופו של דבר דעה הפוכה מהמג"א.

ממילא יוצא לפי זה למסקנא, שהשת"ז סובר הפוך ממה שהזית רענן מבין, דהיינו השת"ז סובר דלא כהמג"א, ואפילו לימוד בלי הבנה גם נחשב לימוד. וה' ברוך הוא יזכנו בעז"ה ללמוד תורה לשמה, ונסיים מעין פתיחתנו, האמת והשלום אהבו. י"י יברך את עמו בשלום.

שאלה: לקרוא את השבע דפים, זה גם לאברכים?

צריכים לדעת עוד דבר, כאן זה לא בדיוק השיעור כמו שאני אמרתי אותו. דהיינו, יש הרבה דברים שלפעמים בשיעור מאיזושהי סיבה, לא הבעתי את הדברים כמו שרציתי. ישנם לכך כל מיני סיבות. או שאח"כ יש אפילו שינויים ותיקונים, ויתכן להיות לפעמים אפילו דברים הפוכים, וגם יש הרבה הוספות, דברים שלא אמרתי בשיעור, שרציתי להגיד ולא אמרתי, או שמתוך הדברים התעוררתי שצריך להגיד כך וכך. הכל אני מתקן בס"ד, וגם מוסיף ציוני מקורות מדויקים יותר, וכדומה. לכן, אפילו אם זה היה אותו הדבר, עדיין השיעור היה חשוב מאד לחזור עליו, ואפילו אני בעצמי נהנה ללמוד זאת פעם ועוד פעם, כל פעם מתחדש לי חידושים. כשהדברים בכתב, כנראה זה כמו שאומרים ישיביש, 'חלות'... כשהמלים כתובות, האותיות מחכימות. זה מעורר לחשוב שוב על עוד דברים. א"כ אפילו אם היה רק לשמוע, זה כבר היה ברכה, וק"ו שזה נכתב, וק"ו שזה עם הוספות ושיפורים. וכמו שאמרתי ישנם דברים שלא הספקתי להגיד בשיעור, או כשאפשר אולי להבינם בצורה לא נכונה, א"כ ברוך ה' הדבר בא על תיקונו פה. גם יישר כחו של הרב מאיר ליאור לוי מירושלם, שגם הוא חלק מכל העניין הזה, מגיע להם הרבה ברכה בעז"ה, ה' ברוך הוא יזכה אותם לעשות כהנה וכהנה.

והמקום ברוך הוא יזכנו לחזות בבניין ציון וירושלם בקרוב. אבי"ר.